VILNIUJE, KARALIAUS MINDAUGO PAMINKLO APLINKOJE, RASTOS MONETOS

Eduardas REMECAS

2003 m., atliekant archeologinius tyrimus bei prižiūrint skvero ties T. Vrublevskio gatve rekonstrukciją (nuo Arkikatedros iki Arsenalo g.), metalo detektoriumi buvo surinkta per 585 vnt. monetų (XVI a. – 8 vnt., arba 1,3%, XVII a. – 88 vnt., arba 15%, XVIII a. – 27 vnt., arba 4,6%, XIX a. – 90 vnt., arba 15,4%, XX a. – 373 vnt., arba 63,6%). Pagrindinė monetų dalis buvo rasta plote nuo Arkikatedros iki Mindaugo paminklo bei šalia T. Vrublevskio gatvės. Šie monetų radiniai papildo 2002 m. rekonstruojamoje T. Vrublevskio gatvėje metalo detektoriumi rastų monetų komplektą. Tada jų buvo surinkta 254 vnt. (XV a. – 1 vnt., XVI a. – 2 vnt., XVII a. – 93 vnt., XVIII a. – 59 vnt., XIX a. – 58 vnt., XX a. – 40 vnt.) (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 313–315).

Pagrindinė monetų dalis buvo rasta mechaniniu būdu nuėmus viršutinius žemės sluoksnius iki 0,5 m gylyje bei viršutiniame velėniniame sluoksnyje. Pastarajame didžiausią radinių dalį sudarė TSRS kapeikos, beje, jų ir rasta daugiausia (330 vnt. – 56%). Tarp pastarųjų vyrauja monetos, nukaldintos iki 1961 m. pinigų reformos. Nuimtame žemės sluoksnyje iki 0,5 m bei gilesniuose sluoksniuose rasta daug XIX a. monetų. Kaip visada rasta daug ir XVII a. monetų, tačiau didesnioji jų dalis buvo viršutiniuose permaišytuose sluoksniuose. Monetos išsiskiria savo įvairove – valstybiniu priklausomumu, nominalais, kaldinimo datomis, taip pat daug tokių, kurios nėra retos, bet archeologinių tyrimų metu randamos palyginti retai. Rasta taip pat ir retesnių monetų.

Iš retesnių radinių reikia paminėti visas XVI a. monetas bei išskirti jau anksčiau iškasto, matyt, nedidelio lobio likutį – monetų stulpelį. Paminėtinas ir dar vienas retas XVI a. radinys – Olandijos Grioningeno miesto 1591 m. skaičiavimo žetonas (pirmas toks Lietuvoje). Iš XVII a. radinių išskirtinas LDK dvidenaris, nukaldintas 1611 m. Iš XVIII a. radinių rečiausi yra Torūnės Augusto III 1763 m. šilingas bei Jekaterinos II denga. Pastarųjų monetų Lietuvoje rasta vos keli vienetai. Tačiau vis dažniau Vilniuje ir Rytų Lietuvoje randamos Prūsijos XVIII a. monetos, kurios iki šiol buvo gana reti radiniai. Tarp XIX a. monetų išskirtina reta Austrijos 1806 m. 20 kreicerių moneta, rečiau randamos Lenkijos (Varšuvos Kunigaikštystės) Frydricho Augusto 5 ir 10 grašių monetos bei reta 10 grašių 1831 m. sukilimo moneta. Rečiau randamos Rusijos Aleksandro I denga bei Nikolajaus I 5 kapeikos, taip pat sidabrinės Aleksandro III 5 kapeikų monetos. Iš XX a. monetų išskirtina Anglijos 1905 m. moneta, taip pat sidabrinės TSRS monetos – 15, 20 ir 50 kapeikų. Paminėtinas ir rastas karinis žetonas (markė) – Lenkijos Vilniaus 3 išminuotojų pulko 1 zlotas.

Visi 2002 bei 2003 m. rastos monetos (iš viso 839 vnt.) labai gerai iliustruoja XVII–XX a. monetų apyvartą Vilniuje. Ypač svarbūs yra XIX a. monetų radiniai, nes šio laikotarpio monetų apyvartai buvo skiriama pernelyg mažai dėmesio. Šie tyrimai patvirtino ir ankstesnes spėliones, kad rekonstruotoje T. Vrublevskio gatvėje mechaniškai nukasus vadinamąjį „archeologiškai nevertingą“ žemių sluoksnį galėjo būti išvežta apie 1000 monetų bei kitų įvairių XVI–XX a. radinių.

Žemiau pateikiamas surastų monetų sąrašas pagal jų amžių.

XVI a. monetos

1–3. **LDK.** Žygimantas II Augustas. Dvidenaris. 1567 m.; pusgrašis. 1548 m. (2 vnt.).

4. **Rusija.** Fiodoras Ivanovičius. Kapeika (1595–1598 m.). Maskva.

5–8. **Monetų stulpelis**. XVI a. vidurys (4 vnt.): Lenkija. Žygimantas Senasis. Pusgrašis. 1507–1511 m.; LDK. Žygimantas II Augustas. Denarai. 1545–1563 m. (3).

XVII a. monetos

9–28. **Lenkija.** Jonas Kazimieras. Šilingas. 1661 m. (2), 1663 m., 1664 m. (6), ? m. (9), falsifikatai (2).

29–62. **LDK.** Zigmantas III Vaza. Dvidenaris. 1611 m., 1620 m.; šilingas. 1618 m., 1624 m. Jonas Kazimieras. Šilingas. Ujazdovas. 1660 m. (2), 1661 m. (3), ? m.; Olyva. 1663 m. (2); Brestas. 1665 m., ? m.; Kaunas. 1665 m., 1666 m. (2), ? m. (2); Vilnius. 1664 m. (2), 1665 m. (2), 1666 m. (5), ? m. (4); nenustatyta kalykla. ? m. (1), falsifikatas (1).

63–84. **Lenkija–LDK.** Jonas Kazimieras. Šilingas. ? m. (21), falsifikatas (1).

85. **Livonija**. Kristina. Šilingas. 1654 m.

86. **Prūsija.** Georgas Vilhelmas. Šilingas. 1628 m.

87–93. **Ryga.** Zigmantas III Vaza. Šilingas. 1609 m., ? m. Kristina. Šilingas. 1644 m., 16...4 m., ? m. (2), falsifikatas.

94–96. **Rusija.** Michailas Fiodorovičius (1613–1645)? Kapeika. Aleksejus Michailovičius (1645–1676). Kapeika. (2).

XVIII a. monetos

97–105. **Lenkija.** Augustas III. Šilingas. 1755 m., 175? m.; grašis. 1754 m. (2), ? m. Stanislovas Augustas. Grašis. 1767 m., ? m.; 3 grašiai. 1766 m., 1768 m.

106–107. **Prūsija.** Frydrichas II. 6 grašiai. 1756 m.; 3 grašiai. 1782 m. Karaliaučius.

108–121. **Rusija.** Petras I. Poluška (1718–1722 m.). Anna. Denga. 1738 m. (2), 1739 m. Jelizaveta. Denga. 1746 m., ? m. Anna–Jelizaveta. Denga. ? m. (4). Jekaterina II. Denga. 1788 m.; Grivennikas. 1779 m., 1783 m., 1784 m.

122. **Silezija.** Frydrichas II. 3 kreiceriai. 1785 m. Vroclavas.

123. **Torūnė.** Augustas III. Šilingas. 1763 m.

XIX a. monetos

124. **Austrija.** Francas II. 20 kreicerių. 1806 m. Viena.

125–136. **Lenkija.** Frydrichas Augustas. 5 grašiai. 1811 m.; 10 grašių. 1812 m., 1812? m. Aleksandras I. 5 grašiai. 1823 m. 10 grašių. 1831 m. Aleksandras I–Nikolajus I. 5 grašiai. ? m. (3). Nikolajus I. 1 grašis. 1837 m., 1838 m.; 10 grašių. 1840 m. (2).

137–211. **Rusija.** Pavlas I. 1 kapeika. 1800 m.; 2 kapeikos. 1801 m. Aleksandras I. Denga. 1819 m.; 1 kapeika. 1820 m.; 2 kapeikos. 1811 m. (2), 1812 m. (7), 1813 m. (3), ? m. (3). Nikolajus I. ¼ kapeikos. 184? m., Poluška. 1850 m. (2), 1851 m. (2); ½ kapeikos. 1840 m., 1841 m., Denežka. 185? m.; 1 kapeika. 1841 m. (2), 1842 m., 1852 m. (3), 1853 m. (2); 2 kapeikos. 1837 m. (2), 18(5?)1 m.; 5 kapeikos. 1852 m. Aleksandras II. Poluška. 1858 m., 1859 m.; Denežka. 1857 m., 1858 m., 1862 m.; 1 kapeika. 1856 m. (2), 1861 m., 1862 m. (3), 1864 m., 1865 m., 1868 m., 1869 m., 1878 m.; 2 kapeikos. 1870 m.; 5 kapeikos. 1878 m.; 10 kapeikų. 1869 m., 1870 m. Aleksandras III. ¼ kapeikos. ? m.; ½ kapeikos. 1893 m.; 1 kapeika. 1885 m., 1894 m.; 5 kapeikos. 1881 m. (Cu), 1890 m. (2–Ag); 10 kapeikų. 1894 m.; 20 kapeikų. 1893 m. Nikolajus II. 1/2 kapeikos. 1897 m. (3), 1899 m.; 1 kapeika. 1894 m., 1897 m.; 3 kapeikos. 1896 m.

212–213. **Vokietija.** Vilhelmas I. 2 pfenigai. 1876 m.; 5 pfenigai. 1874 m.

XX a. monetos

214. **Anglija.** Eduardas VII. 1/2 penso. 1905 m.

215–231. **Lenkija.** 1 grašis. 1923 m., 1925 m., 1928 m., 192? m., 1935 m., 1938 m.;

2 grašiai. 1923 m., 1931 m., 1937 m., 1997 m., 1999 m.; 5 grašiai. 1923 m., 1930 m., 1931 m., 1933 m.; 10 grašių. 1990 m.; 20 grašių. 1923 m.

232–237. **Lietuva.** 1 centas. 1936 m.; 2 centai. 1936 m.; 5 centai. 1925 m. (2), 1936 m.; 10 centų. 1925 m.

238–248. **Rusija.** Nikolajus II. 1/2 kapeikos. 1900 m., 1912 m.; 1 kapeika. 1900 m. 1908 m. (2); 2 kapeikos. 1901 m. 1903 m., 1914 m.; 10 kapeikų. 1913 m.; 15 kapeikų. 1908 m. 50 rublių. 1993 m.

249–579. **TSRS.** 1 kapeika. 1949 m., 1952 m., 1954 m. (2), 1955 m., 1956 m., 1961 m. (2), 1962 m., 1963 m. (5), 1964 m. (3), 1965 m. (5), 1966 m., 1967 m. (2), 1968 m., 1969 m. (7), 1970 m. (8), 1971 m. (5), 1972 m., 1973 m., 1974 m., 1975 m. (2), 1976 m. (4), 1977 m. (2), 1978 m. (3), 1980 m., 1981 m. (2), 1982 m. (4), 1983 m. (2), 1984 m. (2), 1985 m. (4), 1986 m. (4), 1987 m. (2), 1989 m. (4), 1990 m. (3); 2 kapeikos. 1940 m. (2), 1946 m. (3), 1948 m. (2), 1949 m. (3), 1952 m., 1953 m. (2), 1955 m., 1956 m., 1961 m. (2), 1963 m. (2), 1968 m., 1969 m. (3), 1970 m. (4), 1972 m. (3), 1975 m., 1979 m., 1983 m. (2), 1984 m., 1985 m., 1988 m.; 3 kapeikos. 1937 m., 1938 m., 1939 m., 1940 m., 1941 m., 1943 m. (3), 1946 m. (10), 1948 m., 1949 m. (2), 1950 m. (2), 1952 m. (3), 1953 m. (2), 1954 m. (2), 1955 m. (2), 1956 m. (5), 1957 m. (2), 1961 m., 1966 m., 1967 m., 1969 m., 1971 m. (2), 1974 m., 1975 m., 1979 m., 1980 m., 1981 m., 1982 m. (2), 1983 m., 1984 m., 1987 m. (2); 5 kapeikos. 1932 m., 1935 m., 1940 m. (3), 1943 m. (2), 1946 m. (11), 1948 m., 1949 m. (9), 1950 m., 1952 m. (3), 1953 m. (3), 1954 m., 1955 m. (3), 1961 m. (6), 1974 m., 1975 m., 1977 m., 1985 m., 1988 m. (2), 1991 m.; 10 kapeikų. 1935 m., 1946 m. (5), 1948 m., 1949 m. (2), 1950 m. (2), 1951 m. (2), 1952 m., 1953 m., 1954 m., 1955 m., 1957 m. (3), 1961 m., 1980 m., 1981 m. (2), 1982 m., 1983 m., 1988 m., 1989 m.; 15 kapeikų. 1927 m., 1932 m., 1940 m., 1943 m., 1945 m. (3), 1946 m. (13), 1948 m. (5), 1950 m. (2), 1951 m., 1952 m. (2), 1961 m., 1988 m. (2); 20 kapeikų. 1924 m., 1925 m., 1932 m., 1938 m., 1942 m., 1943 m. (4), 1945 m. (2), 1946 m. (5), 1948 m. (8), 1949 m. (4), 1951 m., 1952 m., 1953 m. (2), 1954 m., 1955 m., 1956 m., 1984 m.; 50 kapeikų. 1925 m.

580–586. **Vokietija.** Vilhelmas II. 1 pfenigas. 1905 m., 1916 m.; 10 pfenigų. 1908 m. 1 pfenigas. 1941 m., 1942 m., 194? m.; 5 pfenigai. 194? m.

587. **Nenustatyta**: Rytietiška varinė moneta (Turkijos Manhiras XVII a.)? Ø 19 mm.

85 Pav. Skaičiavimo žetonas. Olandija. Grioningenas. 1591 m. Ø 23 mm (vienpusis).

Fig.85. Token coin. Holland. Groningen. 1591. Ø23 mm (single-sided).

COINS FOUND IN VILNIUS IN THE MILIEU OF THE KING MINDAUGAS' MONUMENT

In 2003 during archaeological explorations and supervision of reconstruction work of the square on T. Vrublevskio street (from the Archcathedral to the Arsenalo street), more than 585 coins dated back to the 16th–20th centuries A.D. were found by metal detector. The coins reflect perfectly the circulation of small coins of the 18th–20th centuries in Vilnius.